

BAYRAMPAŞA DERESİ KÖPRÜSÜ

**İstanbul'da
Yenibahçe deresi olarak da anılan
dere üzerinde kurulmuş köprü.**

Şehrin surları içindeki tek köprü olan bu yapının esas adı ve yapılış tarihi bilinmemektedir. İstanbul'un ortasından surları geçerek şehre giren ve Aksaray'da güneye dönerek Marmara'ya dökülen, eski adı Lykos olan Bayrampaşa deresinin üzerinde surların iç tarafında yapılmış küçük bir köprü idi. Yakınında Arpa Emmini Mustafa Efendi tarafından vakfedilmiş bir mescid bulunduğundan üzerinden geçen yol Arpa Emmini Köprüsü sokağı olarak adlandırılmıştır. Halbuki köprünün hemen başında Hoca Attar Halil Ağa (Yenibahçe) Mescidi bulunuyordu. Aslında Tahtakale'de olan bu mescid, Mimar Sinan tarafından aynı yerde Rüstem Paşa Camii'nin yapılması sebebiyle yıktırılarak şehrin bu uzak köşesinde aynı adla yeniden kurulmuştur. Ahşap olan mescidin önemli bir özelliği, kitâbesiz iki cephe ve Edirnekapi'daki Mihrimah Sultan Camii'nin temelinden çıkan su ile beslenen büyük bir köşe çeşmesinin üstüne oturtulmuş tek şerefeli minaresiydi. Bu mescid ve çeşme, Rüstem Paşa ve Edirnekapi Mihrimah Sultan camilerinin yapımı yıllarında inşa edildiklerine göre köprünün de o sıralarda, XVI. yüzyıl ortalarında yapıldığına ihtimal verilebilir. Köprü ve yanındaki mescid ile çeşme 1956'da Vatan caddesi yapılırken hiçbir iz kalmayacak şekilde ortadan kaldırılmıştır.

Bayrampaşa Deresi Köprüsü tek gözlü olup kesme köfeki taşından yapılmıştı. İki yanında yine taştan yontulmuş korkuluklar vardı. Mimarisi bakımından önemli

bir eser olmamakla beraber İstanbul'un içinde tek köprü olduğundan tarihi topografya bakımından bir değere sahipti.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 197, rs. 122/5; B. Olker, "Arpaemini Köprü Sokağı", *İst.A*, II, 1054-1055.

SEMAYİ EYİCE

**BAYRAMZÂDE
ZEKERİYYÂ EFENDİ**

(bk. ZEKERİYYÂ EFENDİ, Bayramzâde).

BAYRI, İsmâil

(bk. İSMÂİL EFENDİ, Kesikbacak).

BAYRI, Mehmed Halid

(1896-1958)

**Cumhuriyet dönemi halk edebiyatı
ve folklor derleyicilerinden.**

Diyarbakırlı Ahmed Muammer Bey'in oğludur. İlk ve orta tahsilini İstanbul'da tamamladı. Daha sonra İstanbul Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu. I. Dünya Savaşı sırasında Çanakkale'de askerlik yaptı (1914-1918). Dönüşte Osmanlı Âyan Meclisi kâtibi olarak devlet hizmetine girdi. Bir süre sonra İstanbul Belediyesi Şehir Meclisi bürosunda (1925), Belediye İstatistik ve Neşriyat Şubesi şefliğinde (1930-1936), İktisat İşleri müdür muavinliğinde (1936-1939), hesap kontrolörlüğü ile Levazım müdürlüğünde (1939-1946) çalıştı ve buradan emekli oldu. Ölümüne kadar İstanbul Çocuk Esirgeme Kurumu il müdürlüğü görevini de yürüttü. 27 Ekim 1958'de öldü, kabri Merkezefendi Kozlu Mezarlığı'ndadır.

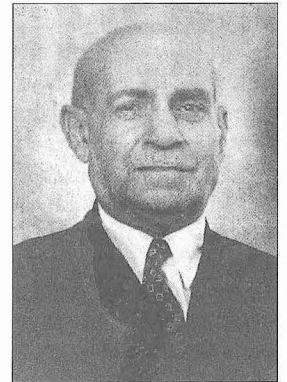
Yazı hayatına Fuad Köprülü ve Yahya Kemal'in teşvikleriyle başlayan Mehmed Halid, Mütareke yıllarında yayın hayatına giren *Düşünce* (1922) dergisi ile daha sonra *Anadolu Mecmuası*'nın (1924-1925) yazı işleri müdürlüklerini yaptı. Anadolu'daki Türk millî edebiyatının çeşitli türlerini ilk defa *Anadolu Mecmuası*'nda tanıttı. Ayrıca Edebiyat Fakültesi neşriyat encümeninde de rehber olarak çalıştı. Ziyaeddin Fahri (Findikoğlu) ile bir nizamnâme hazırlayarak o sırada İstanbul Belediye Konservatuarı müdürü bulunan Yusuf Ziya Demircioğlu'nun da yardımıyla Ankara'da Türk Halk Bilgisi Derneği'ni kurdu (Kasım 1927). Aynı derne-

ğin İstanbul şubesini açtı ve bu şubenin umumi kâtibi olarak görev aldı (1928). Türk Halk Bilgisi Derneği'nin fikir hayatımıza kazandırdığı eserlerin başında *Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası* gelmektedir. 1 Kasım 1929'dan 1 Mayıs 1931'e kadar bu dernek tarafından yayımlanan mecmuayı, 25 Nisan 1933'ten başlayarak Şubat 1942'ye kadar yine Halit Bayrı'nın idaresinde Eminönü Halkevi neşre devam etti. Böylece kendisini tamamen halk edebiyatı ve folklor araştırmalarına veren Mehmed Halid'in edebî şahsiyeti de bu dönemde teşekkül etti. Fuad Köprülü milletvekili olunca ondan boşalan Eminönü Halkevi Dil ve Edebiyat Şubesi başkanlığını yürüttü (1936-1941).

Halid Bayrı, Türkiye'de folklor kavramının yerleşmesinde ve folklor çalışmalarının sistemli ve geniş bir şekilde yapılmasında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Türk folkloru üzerinde çalışmayı daha Dârülfünun öğrencisi iken düşünmüş ve o sırada sınıf arkadaşı olan Ziyaeddin Fahri ile iş birliği yapmıştır. İdealist, teşkilâtçı ve iyi bir folklor derleyicisi olan Bayrı, büyük bir hazine durumundaki Türk folklorunun özellikle Cumhuriyet'ten sonra sistemli bir şekilde derlenmesi ve ilim adamlarının incelemesine sunulması için uzun yıllar çalışmıştır. 1932 yılında Yusuf Ziya Demircioğlu ve Hikmet Turhan Dağlıoğlu ile birlikte Balıkesir, Dursunbey ve Sındırgı'da yaptığı folklor derlemeleri, ilmi metotlara uygun önemli çalışmalardır.

Eserleri. 1. *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri* (İstanbul 1934). Bayrı'nın en çok emek verdiği eserdir. 2000 kelime ve deyimden meydana gelen bu eseri 1927-1932 yılları arasında İstanbul'u semt semt dolaşarak ve günlerce külhanbeyi kahvelerinde oturarak derlemiştir. 2. *İstanbul Folkloru* (İstanbul 1947). Bayrı'nın asıl derleme çalışmaları İstanbul'a aittir. Büyük bir yekûn tutan bu çalışma-

Bayrampaşa Deresi Köprüsü'nün eski bir fotoğrafı
(Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, resim 122/5)

Mehmed
Halid
Bayrı

ları kısmen *İstanbul Folkloru*'nda yer almıştır. Eser "Şehir Folkloru, Edebiyat Folkloru, Sağlık Folkloru, Din Folkloru" ve "Küçük Notlar" adlarını taşıyan beş bölümden oluşmaktadır. Bazı dağınık taraflarına rağmen sahasında yapılmış araştırmaların en önemlilerinden biri olan ve ilk baskısı uzun yıllar aranan eser yeniden yayımlanmıştır (İstanbul 1972).

Diğer önemli eserleri de şunlardır: *Maziden Bir Yaprak* (Halid Oğuz adıyla, İstanbul 1919); *Türk Halk Edebiyatına Ait Maddeler: Mâniler* (İstanbul 1932); *Bahkesirli Bir Şair* (İstanbul 1935); *Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar* (İstanbul 1937); *Halk Âdetleri ve İnanmaları* (İstanbul 1939); *XIX. Yüzyıl Halk Şiiri* (İstanbul 1956); *XX. Yüzyıl Halk Şiiri* (İstanbul 1957); *Âşık Gevheri* (İstanbul 1958); *Âşık Viranî Divanı* (İstanbul 1959); *Yer Adları ve Yer Adlarına Bağlı Folklor Bilgileriyle İstanbul* (İstanbul 1964).

Türk Halk Bilgisi Haberleri ve Türk Folkloru Araştırmaları dışında, başta halk edebiyatı ve folklor olmak üzere, çeşitli konularda kaleme aldığı yazılarını *Dergâh*, *Anadolu Mecmuası*, *Azerbaycan Yurtbilgisi*, *İstanbul Belediye Mecmuası*, *Hayat*, *Kızilelma*, *Kalem*, *Kopuz*, *Millî Mecmua*, *Orhun*, *Tanrıdağ*, *Tarih Dünyası*, *Türk Amacı*, *Türk Yurdu*, *Türkiye*, *Ülkü*, *Yeni Mecmua* ve *Türk Dili* gibi dergilerde yayımlanmıştır. Eser ve makalelerinin tam listesi Nejdet Sançar tarafından verilmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Folklor Araştırmaları (M. Halit Bayrı özel sayısı), sy. 114, İstanbul Ocak 1959; Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul 1960 — 11. bs., İstanbul 1983, s. 81; Şerif Baykurt, *Türkiye'de Folklor*, İstanbul 1976, s. 137, 188-189; Naki Tezel, "Büyük Folklorcu Mehmed Halid Bayrı", *TDL*, sy. 87 (1958), s. 160-164; Nejdet Sançar, "Türk Folklorunun Büyük Uzmanı Mehmet Halit Bayrı Kitapları, Makaleleri, Şiirleri ve Hakkında Yazılanlar", *TKDB*, IX/3-4 (1960), s. 127-147; İhsan Hınçer, "Bayrı (Mehmed Halid)", *İst.A*, V, 2315-2317; *TDEA*, I, 366-367.

ABDULLAH UÇMAN

BAYSUN, Mehmet Cavit

(1899-1968)

Türk tarihçisi.

15 Ağustos 1899'da İstanbul Beşiktaş'ta doğdu. Aslen İzmirli'dir. Babası İstanbul Sıhhiye müdürlerinden Dr. Ali Rıza Bey, annesi Şahin Paşa'nın kızı Bed-

riye Hanım'dır. İlk tahsilini 1908'de Abbas Ağa mahallesi ilkokulunda tamamladı. Daha sonra babasının memuriyeti dolayısıyla Halep'te Fransız mektebine devam etti. Askerlik görevini, Millî Mücadele'den önceki yıllarda babasıyla birlikte Batum ve Trabzon'da bulunduğu sıralarda onun yanında yaptı. İstanbul'a dönüşünde, daha önce Adana Lisesi'nde onuncu sınıfta yarım bıraktığı tahsilini 1922'de Nişantaşı Lisesi'nde tamamlayarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girdi. 1926'da tarih hocası olarak İstanbul Erkek Lisesi'nde göreve başladı. Ardından Kandilli Kız Lisesi'nde ve Galatasaray Lisesi'nde aynı göreve devam etti. 17 Aralık 1937'den itibaren Edebiyat Fakültesi'nde orta zamanlar Garp tarihi derslerini okutmaya başladı. 1939'da üniversite doçentliğine, 21 Mart 1945'te de Türkiye Tarihi Kürsüsü'nde Türkiye ve Yeniçağ Avrupa tarihi profesörlüğüne yükseltildi. Bu arada İstanbul Yıldız Yüksek Teknik Okulu'nda inkılâp tarihi dersleri de veren M. Cavit Baysun 16 Kasım 1950'de Türkiyat Enstitüsü müdürlüğüne getirildi. Müşavir âza olarak çalışmakta olduğu *İslâm Ansiklopedisi*'ne Adnan Adıvar'dan sonra 1955'te müdür oldu. 19 Ocak 1960'ta ordinaryüs profesörlüğe yükseltildi. Ölümüne kadar Yeniçağ Tarihi Kürsüsü başkanı olarak görev yaptı. 19 Kasım 1968'de vefat etti. Kabri Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergâhi'ndedir.

21 Mart 1945'te Türk Tarih Kurumu'na aslı üye seçilen M. Cavit Baysun Osmanlı Türkçesi'ne ve edebiyata hakkıyla vâkıf, iyi aruz bilir, ifadesi kuvvetli bir tarih yazarıydı. Klasik Türk müziğinden hoşlanır, kendini tatmin edecek kadar da keman çalardı. Çok nâdir yazmaları ihtiva eden kütüphanesindeki kitapların büyük bir kısmı ölümünden sonra Yapı ve Kredi Bankası Kütüphanesi'ne intikal etmiştir.

Mehmet
Cavit
Baysun

Makalelerinin çoğu kurucusu bulunduğu Edebiyat Fakültesi *Tarih Dergisi*, *Türkiyat Mecmuası*, *Tarih Vesikaları*, *Resimli Tarih Mecmuası*, *Akademi*, *Aylık Ansiklopedi* ile *Türk Ansiklopedisi*, *Cumhuriyet* (gatezesi), *Yeni Türk* (mecmuası), *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Dergisi*, *Bilgi Mecmuası* ile *Meydan Larousse*'ta yayımlanmıştır. Fakat esas ilmî makaleleri *İslâm Ansiklopedisi*'nde çıkmıştır. Bunlardan "Bağdat", "Belgrad", "Budın", "Cem Sultan", "Evliya Çelebi", "Kösem Sultan", "Lepanto" ve "IV. Murad" gibi maddeler, başlı başına birer kitap olacak şekilde tamamen orijinal kaynaklara dayanılarak hazırlanmış araştırmalardır. *İslâm Ansiklopedisi*'nde yayımladığı şehir tarihlerinde coğrafi şartları ve topografik değişimleri göz önünde tutan, tarihî olayları tenkit ederek sonuçlarını ortaya koyan bir metot takip etmiştir. Aynı şekilde ele aldığı biyografilerde de o şahsın yaşadığı devri etkileyen sosyal ve siyasî olaylar üzerinde durmuştur. Titiz bir şekilde hazırlayıp neşrettiği eski metinler, tarihî ve edebî yönden olduğu kadar devrin siyasî ve sosyal meselelerine de ışık tutmaktadır. Meselâ bunlar arasında yer alan Mustafa Reşid Paşa'nın Paris ve Londra elçiliklerinde iken kaleme aldığı siyasî yazılarının bir kısmını *Tarih Vesikaları Dergisi*'nde (I/1, 2, 4, 6; II/7, 9, 12; III/13, 14), bir kısmını da *Tarih Dergisi*'nde (sy. 9, 14, 15, 16, 17-18) neşretmiştir.

Bunlardan başka A. Cevdet Paşa'nın *Tezâkir* adlı eserini kırk cüz ve dört kitap halinde yeni harflerle yayımlamış (1953-1967), Gelibolulu Mustafa Âlî'nin *Mevâidü'n-nefâis fî kavâidil-mecâlis*'inin Yeniçağ Tarihi Kürsüsü tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmasında (İstanbul 1956) öncülük etmiştir. Ayrıca *Cem Sultan*, *Hayatı ve Şiirleri* (İstanbul 1946), *Tiryaki Hasan Paşa ve Kaniye Savaşı* (İstanbul 1950) ile Millî Eğitim Bakanlığı'nın bastırıldığı liseler için *Orta Çağ Tarihi* (İstanbul 1942) adlı eserleri yanında bir kısım şiirlerinden meydana gelen divançesi ile *Manzum Kitâbeli İstanbul Çeşmeleri* adlı eseri ise yazma halinde kendi kütüphanesinde bulunmaktadır.

M. Cavit Baysun asabî mizaçlı, gayet alingan ve titiz huylu bir kimseydi. Tanımadığı şahıslarla temas etmekten çekinir, küçüklerinden devamlı hürmet beklerdi. Bir işi takip fikri inat derecesine varmış, arzu ettiği her şeyin kendi düşündüğü şekilde olmasını isteyen, tenki-